

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

STRATEGIA WDRAŻANIA PROJEKTU INNOWACYJNEGO TESTUJĄCEGO

„Z OPIEKI W DOROSŁOŚĆ – MODEL USAMODZIELNIENIA”

Poszukiwanie metod wczesnej interwencji socjalnej i przeciwdziałania
wykluczeniu społecznemu młodzieży powyżej 15 roku życia (ukierunkowanych
na poprawę sytuacji zawodowej tych osób)

Nazwa projektodawcy: Towarzystwo Psychoprofilaktyczne Oddział w Warszawie

Nazwa Partnera 1: Powiat Otwocki - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Otwocku

Nazwa Partnera 2: Instytut Organizacji Przedsiębiorstw i Technik Informacyjnych InBIT sp.z.o.o.

Nazwa Partnera Ponadnarodowego: Systemic Solutions Ltd

Tytuł projektu: „Z opieki w dorosłość – model usamodzielnienia”

Numer umowy: UDA-POKL.07.02.02-14-004/11-00

Warszawa, czerwiec 2012

Spis treści

I UZASADNIENIE	3
1. Opis problemów grupy osób, która dostawała niewystarczające wsparcie	3
2. Charakterystyka problemu	3
3. Przyczyny występowania opisanych problemów	5
4. Skala występowania problemu	5
5. Konsekwencje istnienia zidentyfikowanych problemów	5
II CEL WPROWADZENIA INNOWACJ	6
III OPIS INNOWACJI, W TYM PRODUKTU FINALNEGO	7
1. Na czym polega innowacja i jej elementy składowe	7
2. Grupy docelowe	7
3. Warunki konieczne aby innowacja działała skutecznie	9
4. Jakie efekty może przynieść zastosowanie innowacji	9
IV PLAN DZIAŁAŃ W PROCESIE TESTOWANIA PRODUKTU FINALNEGO	10
1. Opis grupy Użytkowników i Odbiorców na etapie testowania	10
2. Opis przebiegu testowania	11
3. Charakterystyka materiałów, jakie otrzymają uczestnicy	11
4. Zakres monitoringu procesu testowania	11
V SPOSÓB SPRAWDZENIA, CZY INNOWACJA DZIAŁA	13
1. Efekty zastosowania innowacji uzasadniające jej stosowanie na szerszą skalę	13
2. Sposób dokonania oceny wyników testowania oraz przeprowadzenie ewaluacji zewnętrznej	13
VI STRATEGIA UPOWSZECHNIANIA	15
1. Cel działań upowszechniających	15
2. Grupy docelowe	15
3. Plan działań etapu upowszechniania	16
VII STRATEGIA WŁĄCZANIA DO GŁÓWNEGO NURTU POLITYKI	17
1. Cel działań włączających	17
2. Grupy docelowe	17
3. Plan działań etapu włączania	17
VIII KAMIENIE MIŁOWE II ETAPU PROJEKTU	17
IX ANALIZA RYZYKA	18

I. Uzasadnienie

1. Opis problemów grupy osób, która dostawała niewystarczające wsparcie

Główną potrzebą realizacji projektu „Z opieki w dorosłość” jest poszukiwanie skutecznych metod przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze. Młodzież wchodząca w dorosłe życie z opieki zastępczej ma wiele problemów socjalnych, społecznych i emocjonalnych. Niestety nie otrzymując wystarczającego wsparcia w ich przewyciężaniu źle radzi sobie w samodzielnym życiu, przeżywa wiele kryzysów i ponosi porażki. Proces usamodzielniania wychowanków opieki zastępczej jest najslabiej rozwiązana kwestią lokalnej polityki społecznej. Prowadzone obecnie programy usamodzielniania mają charakter formalny, nie obejmują wszystkich uprawnionych wychowanków, dotyczą głównie obligatoryjnego wsparcia finansowego i nie stanowią odpowiedzi na zdiagnozowane problemy grupy docelowej.

Grupę odbiorców stanowią wychowankowie placówek i rodzin zastępczych, którzy borykają się z wieloma problemami wyniesionymi z rodzin pochodzenia pogłębionymi w wyniku pobytu w opiece zastępczej. Wywodzą się z rodzin, w których otrzymali ubogie i nierzadko destrukcyjne dziedzictwo. Wchodzą w wiek dorastania z wieloma kompleksami, przekonani, że niewiele potrafią, niewiele od nich zależy i nie można ufać ludziom. Dominujące problemy młodzieży dorastającej w opiece zastępczej (informacje uzyskane podczas warsztatów diagnostycznych, grup fokusowych, badań ankietowych i raportów):

- niskie poczucie własnej wartości (niska samoocena),
- niskie poczucie sprawczości (brak wiary w skuteczność własnych działań),
- niska świadomość dotycząca swoich problemów, możliwości, deficytów,
- nieufność wobec innych ludzi,
- brak wiary w możliwość zmiany,
- lęk przed porażką, nastawienie na unikanie ryzyka,
- słabe i destrukcyjne wzorce,
- ubogie dziedzictwo intelektualne i kulturowe,
- mała wiedza o świecie i brak zainteresowań.

2. Charakterystyka problemu

Proces usamodzielniania wychowanków placówek opiekuńczo – wychowawczych i rodzin zastępczych reguluje:

- ustawa o pomocy społecznej z dnia 12.03.2004 r. (Dz.U. z dn. 15.04.1004 rozdział *Opieka nad rodziną i dzieckiem*, art. 88, 89, 90)
- ustawa o wsparciu rodziny i systemie pieczy zastępczej nad dzieckiem z dn. 9.06.2011 Dz.U. z 2011 nr149 poz 887

Zgodnie z powyższymi przepisami wychowanek opuszczający opiekę zastępczą powinien podlegać usamodzielnieniu z chwilą osiągnięcia pełnoletniości (art. 88 ustawy o pomocy społecznej) z możliwością przedłużenia pobytu do chwili ukończenia szkoły, do której uczęszczał w momencie ukończenia 18 roku życia. Osobie pełnoletniej, która objęta była różnymi formami opieki zastępczej na mocy postanowienia sądu, przez co najmniej rok przysługuje wsparcie, mające na celu pomoc w jej usamodzielnieniu obejmujące: pracę socjalną, pomoc pieniężną na usamodzielnienie, pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki, pomoc w formie rzeczowej na zagospodarowanie, pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków lokalowych, pomoc w podjęciu zatrudnienia.

Udzielenie pomocy warunkowane jest zobowiązaniem się wychowanka do realizacji indywidualnego programu usamodzielnienia, opracowanego wspólnie z opiekunem usamodzielnienia, zatwierdzonego przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie. Program usamodzielnienia ma na celu niwelowanie różnic i pomoc w przejściu od opieki zastępczej do samodzielnego życia. Jednak realizowany jest głównie w warstwie formalno-finansowej i rzadko oferuje inne formy wsparcia.

Celem procesu usamodzielnienia jest wsparcie młodych osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na starcie ich dorosłego życia. Jednak jak pokazują raporty, badania i analizy cel ten jest realizowany w niewielkim stopniu.

Problemy wychowanków opieki zastępczej i stan procesu usamodzielnienia opisują badania i raporty:

- „Z opieki zastępczej w dorosłe życie”, red. A. Kwak, ISP 2006 (**ISP**)
- „Ubóstwo i wykluczenie Społeczne młodzieży”, red. E. Tarkowska, IPiSS 2007 (**IPiSS**)
- Informacja o wynikach kontroli realizacji niektórych zadań w zakresie pomocy społecznej (**NIK-2009**)
- informacja o wynikach kontroli – funkcjonowanie placówek opiekuńczo-wychowawczych (**NIK -2012**)
- „Potrzeby w usamodzielnieniu wychowanków RDD i RZ” Fundacji Robinson Crusoe 2007 (**FRC**)

W ramach pogłębienia diagnozy problemu zostały przeprowadzone badania własne:

- „Diagnoza efektywności procesów usamodzielnienia” badanie jakościowe przeprowadzone w trzech powiatach woj. mazowieckiego metodą Indywidualnych Wywiadów Pogłębionych (IDI) na reprezentatywnej próbie 30 wychowanków (13M,17K) przez Sopocką Pracownię Badań Społecznych (**PBS**)
- „Proces usamodzielnienia a życiowa samodzielność wychowanków domów dziecka i rodzin zastępczych w powiecie otwockim” badanie ilościowe-analiza programu usamodzielnienia i losów wychowanków którzy w latach 2000-2012 opuścili placówki opiekuńczo-wychowawcze lub rodziny zastępcze, przebadano 139 osób (81K/58M), na zlecenie Partnera nr 1 (**JJW**)

- dwa 20 godzinne warsztaty nastawione na pogłębienie diagnozy potrzeb potencjalnych użytkowników przeprowadzone z udziałem: wychowawców, kuratorów, pedagogów, psychologów, pracowników socjalnych, opiekunów zastępczych. W warsztatach wzięło łącznie udział 30 osób (20K/10M).(TPP)
- dwa 20 godzinne warsztaty nastawione na pogłębienie diagnozy potrzeb potencjalnych odbiorców, przeprowadzone z udziałem aktualnych wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych i rodzinnych form opieki z woj. mazowieckiego 27 osób (16K/11M), (TPP)
- dwa trzygodzinne wywiady fokusowe z udziałem byłych wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych i rodzin zastępczych z powiatu otwockiego, 15 osób (6K/9M)(PCPR Otwock)

Celem badań było przyjrzenie się realizacji realizowanych do tej pory programów usamodzielnienia od strony użytkowników i odbiorców oraz ocena adekwatności i efektywności tych działań. Kolejnym celem badań było pogłębienie diagnozy problemów i potrzeb odbiorców i użytkowników oraz oczekiwań wobec pomocy w usamodzielnieniu ze strony odbiorców.

Z badań dotyczących stanu aktualnie realizowanych programów usamodzielnienia wynika, że:

- ok. 1/3 wychowanków nawet pomoc materialna jest udzielana w ograniczonym zakresie z powodu niedostatecznego rozeznania potrzeb przez PCPR-y (NIK-2009)
- 1/3 indywidualnych programów usamodzielnienia nie odpowiada wymogom określonym w rozporządzeniach wykonawczych (NIK-2009)
- „ponad połowa respondentów (56%) nie pamięta w jaki sposób powstał plan usamodzielnienia. Jedynie 17% przygotowało plan wspólnie z opiekunem, 12% twierdzi, iż opiekun po prostu dał im do podpisania wypełnione papiery lub dyktował co napisać” (JJW). Podobne refleksje wynikają z wcześniejszych badań (ISP),
- tylko 24% badanej populacji wybrało samodzielnie opiekuna usamodzielnienia, kierując się konkretnymi założeniami, a dla 93% badanych Indywidualny Program usamodzielnienia nie miał żadnego znaczenia (PBS).
- niespełna 20% respondentów pamięta, iż w ramach programu usamodzielnienia miało możliwość rozmawiania z życzliwą i zainteresowaną osobą dorosłą. Tymczasem od opiekunów respondenci oczekują przede wszystkim zainteresowania (32%) zaangażowania (29%) i rozumienia (29%)” (JJW).
- negatywnym rezultatem braku adekwatnej pomocy w usamodzielnianiu jest niski odsetek (10%) osób opuszczających placówki, które kontynuują naukę na studiach wyższych (NIK-2012).
- najczęściej podnoszonym problemem przez pracowników PCPR jest brak czasu na indywidualną pracę z wychowankiem (ISP)

Z badań służących pogłębieniu diagnozy potrzeb i problemów wychowanków wynika, że:

- „Zbyt mały nacisk kładziony jest także na rozwój kompetencji społecznych osób usamodzielnianych oraz ich kondycję psychiczną co przekłada się na ich trudności w funkcjonowaniu w samodzielnym życiu.” (PBS).
- byłym wychowankom najbardziej brakowało na starcie w samodzielne życie obecności i wsparcia życzliwej, zaangażowanej dorosłej osoby (PCPR Otwock)
- opiekunowie zastępczy i wychowawcy za główne zagrożenie w osiągnięciu samodzielności przez wychowanka uważali: brak wiary w siebie, niską motywację do zmiany, problem z umiejętnością długofalowego działania, nieufność wobec innych, nastawienie na unikanie porażki („uciekanie od problemów”) (TPP)
- problemy i potrzeby najczęściej wymieniane przez wychowanków uczestniczących w warsztatach: potrzeba wsparcia emocjonalnego, potrzeba wybaczenia rodzicom, brak pewności siebie, brak zaufania do innych, mała odpowiedzialność, kompleksy, lęk przed porażką, brak umiejętności społecznych i zadaniowych (TPP)

Rekomendacje badaczy, uczestników warsztatów i wywiadów fokusowych dot. procesu usamodzielnienia:

- indywidualizowanie programów pomocy (ISP)
- zróżnicowanie pomocy w zależności od indywidualnej sytuacji wychowanka (IPiSS)
- konieczność wzmocnienia pomocy psychologicznej(PBS)
- zwiększenie roli indywidualnych opiekunów pracujących z wychowankiem i rodziną (ISP)
- wcześniejsze rozpoczynanie procesu usamodzielnienia i monitorowanie go przez 1-3 lata (IPiSS)
- proces usamodzielnienia powinien być wieloletni, kompleksowy, prowadzony we współpracy z wychowankiem, i o ile to możliwe, z jego rodziną naturalną (IPiSS)
- konieczność współpracy różnych instytucji (ISP)
- konieczność powołania i przeszkolenia trenerów / asystentów społecznych (ISP)
- istnieje potrzeba stworzenia płatnej funkcji opiekuna usamodzielnienia – osoby, która profesjonalnie zajmuje się wspieraniem procesu usamodzielnienia (FRC),
- indywidualizacja programu – uzależnienie rozpoczęcia procesu od faktycznego stopnia dojrzałości poszczególnych wychowanków (PCPR Otwock)
- większe zaangażowanie osób usamodzielnianych w proces podejmowania decyzji, dopasowanie proponowanych form pomocy do potrzeb poszczególnych wychowanków (PCPR Otwock)

Wszystkie badania i doświadczenia Partnerów podkreślają, że w wyniku braku realnego wsparcia, młodzież opuszczająca placówki i rodziny zastępcze ma trudniejszy start w samodzielne życie niż większość ich rówieśników pochodzących z dobrze funkcjonujących rodzin.

3. Przyczyny występowania opisanych problemów

Ustawa o pomocy społecznej oraz wymienione rozporządzenia przewidują wsparcie usamodzielnianych osób poprzez powołanie opiekuna usamodzielnienia oraz podjęcie „**długofalowych działań wychowawczych mających na celu przygotowanie wychowanków do samodzielnego, dojrzałego życia w integracji ze środowiskiem**”. Ustawodawca zagwarantował środki na finansowe i materialne wsparcie wychowanków, nie przewidział natomiast środków na realną bezpośrednią pracę z wychowankami oraz na szkolenia przygotowujące opiekunów usamodzielnienia do skutecznego udzielania pomocy. Zadania wynikające z Ustawy, mimo takich możliwości, nie zostały podjęte również w oparciu o zasoby i budżety samorządów lokalnych. W związku z tym główna pomoc jaką otrzymują wychowankowie to: pomoc na usamodzielnienie, pomoc na zagospodarowanie oraz środki na kontynuowanie nauki. Plan usamodzielnienia powstaje najczęściej tylko na papierze, ponieważ jest niezbędną podstawą do wypłacania zasiłków.

Kolejną przyczyną występowania opisanych problemów jest brak czasu pracowników PCPR-ów czy wychowawców domów dziecka na pracę z usamodzielnianą młodzieżą oraz brak umiejętności prowadzenia „długofalowych działań wychowawczych”. Do prowadzenia skutecznych programów pomocy niezbędna jest fachowo przygotowana, zaangażowana kadra. Niestety wśród osób zatrudnionych w instytucjach pomocy społecznej, niewiele jest osób przygotowanych do pracy z młodzieżą, rodzinami dysfunkcyjnymi, środowiskami marginalizowanymi więc pracownicy chętnie ograniczają swoją „pomoc” do przyznawania zasiłków i egzekwowania zaświadczeń. Wynika to przede wszystkim z nadmiaru zadań oraz braku specyficznych umiejętności koniecznych do motywowania, wspierania, aktywizowania, towarzyszenia, a także z braku tolerancji i zrozumienia dla potrzeb odbiorcy. Również badania (ISP) wskazują na niedostateczne przygotowanie do realizacji zadań związanych z usamodzielnieniem służb za nie odpowiedzialnych: kierowników powiatowych centrów pomocy rodzinie, pracowników socjalnych, wychowawców.

Przyczyną, która utrwała taką sytuację jest brak oceny efektywności działań w całym sektorze pomocy społecznej. Dotyczy to również sposobu wdrażania programów pomocy usamodzielnianym wychowankom. Żadna instytucja nie bada w sposób systematyczny losów wychowanków opuszczających opiekę zastępczą. Ocenie podlega jedynie sprawność w dystrybucji środków i sposób prowadzenia dokumentacji. Efektem takiego podejścia jest realizacja zadań „na papierze”. Plany usamodzielnienia powstają nierzadko metodą „kopiuj, wklej” i podpisywane są bez czytania przez wychowanków, zainteresowanych uzyskaniem wsparcia finansowego. Można więc stwierdzić, że nie istnieje system usamodzielnienia przygotowujący wychowanków opieki zastępczej do dorosłości.

4. Skala występowania problemu

Odsetek dzieci przebywających w opiece zastępczej od lat systematycznie rośnie. W roku 2006 wynosił on 1,43%, a w 2010 1,67%. W Polsce jest obecnie około 780 placówek opiekuńczo-wychowawczych w których w 2010 przebywało ok. 22 tys. dzieci, w rodzinach zastępczych (głównie spokrewnionych) przebywało 46 tys. dzieci. Łącznie 68 tys. dzieci w 2010 r. przebywało w opiece zastępczej (ok. 49%K i 51%M) (dane ze statystyk MPiPS). W placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywa więcej chłopców niż dziewcząt (47%K, 53%M), a wychowankowie w wieku 17-20 lat stanowią około 20%. Rocznie około 10% wychowanków opuszcza opiekę zastępczą.

W 2009 Ponadto 2,1 tys. pełnoletnich wychowanków opuściło placówki, z czego niespełna 38% założyło własne gospodarstwo domowe (GUS).

Ponad 50% wraca do swoich rodzin i powiela historię swoich rodziców. Kobiety wcześniej wchodzi w macierzyństwo, często samotnie wychowują dzieci, ich związki z partnerami są nietrwałe, nie pracują (ISP).

Kolejnym negatywnym wskaźnikiem braku adekwatnej pomocy w usamodzielnianiu jest niski odsetek (10%) osób opuszczających placówki, które kontynuują naukę na studiach wyższych (raporty GUS i NIK-2012).

Szacunkowo, w 2012 r. ok. 2,2 tys. osób opuści placówki a 4,6 tys. rodziny zastępcze (MPiPS).

Bez wprowadzenia efektywnych form wsparcia usamodzielnianych wychowanków ponad połowa osób opuszczających placówki i rodziny zastępcze, będzie miała problemy ze znalezieniem pracy i integracją w społeczeństwie.

5. Konsekwencje istnienia zidentyfikowanych problemów

Za mankamenty systemu pomocy i wsparcia autorzy badań (ISP) uznają słabe i nierozwinięte sieci społeczne w otoczeniu wychowanków. Zauważają też brak wyposażenia wychowanków w umiejętności prospołeczne. Do tego dochodzą obawy, że nawet w przypadkach początkowego sukcesu usamodzielnianych wychowanków, za jaki uznaje się samodzielne zamieszkanie i założenie rodziny - pierwsze życiowe problemy i niepowodzenia, przy braku oparcia w rodzinie, nieumiejętności włączenia się w sieci lokalnych relacji społecznych oraz braku profesjonalnego wsparcia mogą sprawić, że dorosły wychowanek powieli negatywne wzorce przekazu międzypokoleniowego.

Wychowankowie opieki zastępczej są więc grupą, której spora część z czasem zasili szeregi osób bezrobotnych, korzystających ze wsparcia socjalnego, bezdomnych, uzależnionych lub skazanych (brak statystyk dotyczących losów byłych wychowanków nie pozwala podać liczb, acz dla każdego pracownika socjalnego, pracowników ośrodków dla bezdomnych czy więziennictwa oczywiste jest, że duży procent ich klientów wychowywał się w opiece zastępczej).

II. Cel wprowadzenia innowacji

Cel główny projektu:

Wypracowanie skutecznego modelu usamodzielniania wychowanków rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych, prowadzącego do integracji społecznej i zawodowej młodych ludzi oraz zaadoptowanie i przetestowanie modelu szkolenia w zakresie asysty rodzinnej do szkolenia asystentów usamodzielnienia.

Cel ten zostanie osiągnięty dzięki realizacji celów szczegółowych:

Cele szczegółowe projektu	Wskaźnik pomiaru celu	Źródło weryfikacji	Osoba odpowiedzialna
Diagnoza potrzeb i problemów odbiorców ostatecznych i użytkowników modelu usamodzielnienia	2 raporty z badań, 2 sprawozdania z grup fokusowych 4 sprawozdania z warsztatów diagnostycznych	Zatwierdzone raporty z badań i sprawozdania oraz listy uczestników z grup fokusowych i warsztatów diagnostycznych. Jednokrotny pomiar po zakończeniu etapu przygotowania.	Koordynator
Opracowanie modelu usamodzielnienia wraz z programem przygotowania kadry	2 opracowane i zweryfikowane produkty	Zatwierdzone i zwalidowane ostateczne wersje produktów finalnych. Pomiar co 3 mies.	Koordynator
Weryfikacja jakości i efektywności modelu usamodzielnienia i programu szkolenia kadry	24 odbiorców testujących biorących udział w testowaniu i ewaluacji modelu usamodzielnienia	Lista odbiorców testujących wraz z podpisanymi deklaracjami uczestnictwa i programami usamodzielnienia. Pomiar co 3 mies.	Kierownik merytoryczny
	12 użytkowników testujących biorących udział w testowaniu i ewaluacji modelu usamodzielnienia	Lista użytkowników testujących wraz z podpisanymi umowami i kartami pracy. Pomiar co 3 mies.	Kierownik merytoryczny
	12 użytkowników testujących biorących udział w testowaniu i ewaluacji programu szkolenia	Lista użytkowników testujących wraz z podpisanymi deklaracjami uczestnictwa i listami obecności na zajęciach. Pomiar co 3 mies.	Kierownik merytoryczny
	2 raporty z ewaluacji modelu usamodzielnienia i programu szkolenia	Zatwierdzone raporty z ewaluacji. Pomiar co 3 mies. (koord.)	Koordynator
Adaptacja rozwiązań wspomagających proces usamodzielnienia stosowany w Wielkiej Brytanii	Rejestr obszarów objętych programem usamodzielnienia (zaadaptowanych do modelu)	Załącznik do strategii zawierający tłumaczenie założeń i obszarów pomocy wprowadzonych do modelu.	Koordynator
Upowszechnianie produktu i włączanie go do głównego nurtu polityki	104 uczestników szkoleń z zakresu stosowania modelu usamodzielnienia	Listy uczestników wraz z podpisanymi deklaracjami uczestnictwa i listami obecności na zajęciach. Pomiar co 3 mies.	Kierownik merytoryczny
	16 konferencji upowszechniających model usamodzielnienia	Dokumentacja konferencji wraz z programami i listami uczestników. Pomiar co 3 mies.	Kierownik merytoryczny

W wyniku realizacji projektu powstanie model usamodzielnienia wychowanków opieki zastępczej i program szkolenia przygotowujący asystentów usamodzielnienia. Wdrożenie modelu jako standardowego działania wobec wychowanków przygotowujących się do opuszczenia pieczy zastępczej ma za zadanie zmniejszyć liczbę osób mających poważne problemy w dorosłym życiu. Pożądanym stanem po wprowadzeniu innowacji będzie uzyskanie u 50% odbiorców:

1. wzrostu poczucia wartości
2. wzrostu poczucia bezpieczeństwa
3. przełamania lęku przed porażką
4. wzrostu zaufania do innych
5. zwiększenia świadomości własnych silnych i słabych stron
6. poszerzenia kompetencji społecznych i zadaniowych
7. przygotowania do związków
8. zdobycia pierwszych doświadczeń zawodowych
9. uzyskania kompetencji kluczowych (angielski, komputer, itp.)
10. poszerzenia wiedzy i rozwoju zainteresowań,

Pożądanym efektem szkolenia asystentów usamodzielnienia jest wzrost kompetencji zawodowych u 60% uczestników, który będzie miał przełożenie nie tylko na ich pracę z usamodzielnianymi wychowankami, ale też na sposób pracy z pozostałymi grupami odbiorców ich pomocy.

III. opis innowacji, w tym produktu finalnego

1. Na czym polega innowacja i jej elementy składowe.

Innowacyjność proponowanego rozwiązania polega na:

- wprowadzeniu nowego, niestosowanego dotychczas ani na Mazowszu ani w pozostałych regionach Polski modelu usamodzielniania wychowanków opieki zastępczej:

- praca z usamodzielnianym wychowankiem podejmowana będzie między jego 14 a 15 rokiem życia
- asystent usamodzielnienia będzie pracował z wychowankiem przez minimum 2-3 lata w wymiarze ok. 4-6 godz. tygodniowo,
- wychowanek uzyska:
 - możliwość wyboru i/lub akceptacji asystenta usamodzielnienia,
 - decydujący wpływ na kształt i kierunek procesu swojego usamodzielnienia,
 - intensywną, kompleksową pomoc w rozwiązywaniu problemów oraz rozwijaniu dyspozycji psychologicznych,
 - pomoc w poprawie relacji z rodziną i otoczeniem społecznym,
 - możliwość zdobywania pierwszych doświadczeń związanych z pracą,
 - pomoc w nauce,
 - intensywny trening społeczny i zadaniowy.
- wychowanek będzie mógł korzystać ze wsparcia w sytuacjach trudnych i kryzysach przez 2 lata po zakończeniu programu usamodzielnienia

- wprowadzeniu nowej, nieistniejącej dotychczas specjalizacji – asystenta usamodzielnienia

- wprowadzeniu szkoleń przygotowujących do realizacji zadań postulowanych w modelu

Innowacyjność w wymiarze grupy docelowej przejawia się w następujących wymiarach:

- wczesne rozpoczęcie procesu usamodzielnienia i objęcie wszechstronnym wsparciem w czasie gdy wychowankowie przebywają w pieczy zastępczej i możliwe jest przygotowanie ich do samodzielności (14-15 lat)
- program usamodzielnienia nastawiony przede wszystkim na pomoc w rozwiązywaniu problemów emocjonalnych.

Obecnie wychowankowie placówek opiekuńczo-wychowawczych i rodzin zastępczych objęci są usamodzielnieniem bezpośrednio przed ukończeniem 18 lat i korzystają głównie z pomocy materialnej.

Innowacyjność w wymiarze formy wsparcia polega na:

- zaadaptowaniu do modelu metody indywidualnej asysty rodzinnej (PIW EQUAL rezultat A 0283) i rozwiązań stosowanych w Wilk. Brytanii „Children Leaving Act 2000”,
- modyfikacji funkcji, roli i zakresu działań osoby odpowiedzialnej za proces usamodzielnienia (z opiekuna usamodzielnienia spotykającego się z wychowankiem kilka razy w sprawach formalnych na asystenta usamodzielnienia udzielającego wszechstronnego wsparcia w wymiarze ok. 20 g/mies. przez min.2-3 lata),
- kompleksowości opracowanego systemu wsparcia wychowanków przygotowujących się do opuszczenia opieki zastępczej:
 - indywidualne wsparcie asystenta usamodzielnienia,
 - praca z rodziną wychowanka,
 - praca z otoczeniem społecznym
 - warsztaty psychologiczne, trening zadaniowy, grupa wsparcia
 - rozwijanie kompetencji kluczowych, rozwój zainteresowań, przygotowanie do pracy
 - praktyki zawodowe, wolontariat w organizacjach i instytucjach pomocowych
- podmiotowym i partnerskim traktowaniu wychowanka, relacji opartej na więzi, programie wspólnie przygotowywanym i okresowo modyfikowanym z wychowankiem,
- opracowaniu programu szkolenia przygotowującego asystentów usamodzielnienia,

Innowacyjność w wymiarze problemu polega na stworzeniu modelu pomocy i dostarczeniu narzędzi pozwalających na rozwiązanie problemu efektywnego usamodzielniania wychowanków opieki zastępczej, który do tej pory nie był w wystarczającym stopniu uwzględniony w polityce państwa.

2. Grupy docelowe

Projekt skierowany jest do dwóch grup docelowych: Odbiorców i Użytkowników.

Odbiorcy

Grupę odbiorców stanowi młodzież zagrożona wykluczeniem społecznym przebywająca w opiece zastępczej i przygotowująca się do samodzielności. Zgodnie z art. 140. 1. Ustawy w wsparciu rodziny i systemie pieczy zastępczej

nad dzieckiem oraz art. 88.1 Ustawy o pomocy społecznej, pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem przysługuje osobie opuszczającej, po osiągnięciu pełnoletniości placówkę lub rodzinę zastępczą.

W różnych formach opieki zastępczej i placówkach po opuszczeniu, których przysługuje pomoc w usamodzielnieniu (potencjalni odbiorcy) przebywa obecnie ponad 85 653 dzieci (w zestawieniu, z uwagi na brak danych, nie uwzględniono wychowanków regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych przebywających tam na mocy postanowienia sądu)

Rodzaj placówki / rodzinnej formy opieki	Liczba dzieci
Rodziny zastępcze	46 100
Placówki opiekuńczo-wychowawcze	21 800
Młodzieżowe ośrodki socjoterapii	3 446
Specjalne ośrodki wychowawcze	2 030
Młodzieżowe ośrodki wychowawcze	4 694
Zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich	1 641
Domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie	5 448
Domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	494
RAZEM:	85 653

Powyższe dane pochodzą ze statystyk Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Edukacji Narodowej (Ośrodek Rozwoju Edukacji) oraz danych GUS i NIK.

Odbiorcy na etapie diagnozy:

- 27 aktualnych wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych i rodzinnych form opieki z woj. mazowieckiego uczestniczących, w warsztatach diagnostycznych (16K/11M),
- 30 osób w wieku 18-25 lat, które opuściły placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze w 3 powiatach woj. mazowieckiego, uczestniczący w badaniu efektywności procesów usamodzielnienia (17K/13M),
- 139 osób, które w latach 2000-2012 opuściły placówki opiekuńczo-wychowawcze lub rodziny zastępcze w powiecie otwockim, uczestniczących w badaniu „Proces usamodzielnienia a życiowa samodzielność wychowanków domów dziecka i rodzin zastępczych w powiecie otwockim” (81K/58M),
- 15 byłych wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych i rodzin zastępczych z powiatu otwockiego, uczestniczący w wywiadach fokusowych (6K/9M)

Odbiorcy na etapie testowania:

- 24 osoby – młodzież powyżej 15 roku życia przygotowująca się do opuszczenia placówki opiekuńczo-wychowawczej lub rodziny zastępczej, biorąca udział w testowaniu i ewaluacji modelu usamodzielnienia (12K/12M)

Odbiorcami na etapie upowszechniania będą głównie podopieczni uczestników szkoleń dla asystentów usamodzielnienia (około 100 osób).

Użytkownicy

Grupę użytkowników stanowią pracownicy: PCPR, placówek opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych, NGO, OPS oraz opiekunowie zastępczy podejmujący pracę z usamodzielniającą się młodzieżą.

Użytkownicy na etapie diagnozy:

- 30 wychowawców, pracowników instytucji pomocowych, sądów oraz opiekunów zastępczych, uczestniczących w warsztatach diagnostycznych (20K/10M)

Użytkownicy na etapie testowania:

- 12 użytkowników testujących biorących udział w testowaniu i ewaluacji modelu usamodzielnienia
- 12 użytkowników testujących biorących udział w testowaniu i ewaluacji programu szkolenia

Użytkownicy na etapie upowszechniania:

- 104 uczestników szkoleń z zakresu stosowania modelu usamodzielniania

Odbiorcy działań upowszechniających – przedstawiciele resortów pomocy społecznej, edukacji i sprawiedliwości, władze państwowe i samorządowe, media.

- ok. 1 600 uczestników konferencji
- ok. 5 000 odbiorców materiałów informacyjnych

3. Warunki konieczne by innowacja była skuteczna.

- A. Uzyskanie i utrzymanie zainteresowania samorządów wprowadzeniem modelu usamodzielnienia.
- B. Uzyskanie zainteresowania wprowadzaniem modelu wśród instytucji pomocy społecznej, placówek i organizacji pozarządowych.
- C. Dotarcie do osób decyzyjnych oraz odpowiednich pracowników instytucji na etapie upowszechniania i włączania.

Warunkiem wdrożenia innowacji jest:

1. zaangażowana kadra realizatorów, wyszkolona praktycznie w zakresie:
 - nawiązywania kontaktu i motywowania do zmiany,
 - budowania i prowadzenia programów usamodzielnienia,
 - pracy z rodziną,
 - pracy zespołowej (wspólne omawianie wychowanków, superwizja, ewaluacja postępowania),
2. zapewnienie środków finansowych na opłacenie kadry realizatorów i ich szkolenia oraz działania towarzyszące,
3. zapewnienie długofalowości oddziaływań i stabilizacji prowadzonego programu usamodzielnienia (przynajmniej 2-3 letnie umowy z asystentami usamodzielnienia gwarantujące ciągłość procesu),
4. budowanie lokalnej współpracy wielu instytucji i organizacji zajmujących się pomocą wychowankom opieki zastępczej i ich rodzinom

Wdrożenie innowacji wymaga poniesienia nakładów finansowych. Szczególnie w zakresie wprowadzania odpłatnej pracy asystenta usamodzielnienia, kosztów szkolenia asystentów oraz środków na kursy, obozy, warsztaty itp. Już teraz możliwe jest finansowanie takich działań ze środków przeznaczanych na pomoc społeczną w budżecie powiatu. Powiaty mogą rezerwować środki na usamodzielnianie wychowanków opieki zastępczej – wymaga to zgłoszenia przez PCPR odpowiednich kategorii wydatków w bilansie potrzeb w zakresie pomocy społecznej na kolejny rok. Następnie możliwe jest zlecenie realizacji odpowiednio przygotowanym osobom lub podmiotom. Zmiany prawne nie są konieczne, chociaż pomocne byłoby wyodrębnienie asystenta usamodzielnienia jako specjalizacji asystenta rodziny.

4. Jakie efekty może przynieść zastosowanie innowacji.

Efekty dla odbiorców:

- wypełnienie luki w systemie pomocy wychowankom opieki zastępczej, w okresie, który może zadecydować o ich przyszłych losach, poprzez wprowadzenie nowych, adekwatnych do zdiagnozowanych potrzeb narzędzi w pracy z grupą docelową,
- dostosowanie form pomocy do indywidualnych potrzeb i możliwości odbiorców
- zwiększenie liczby osób pomagających skutecznie i profesjonalnie,
- zmniejszenie liczby usamodzielnianych wychowanków nie radzących sobie w dorosłym życiu i w związku z tym długofalowo korzystających z różnych form pomocy społecznej (koszty braku wprowadzenia innowacji)

Efekty dla użytkowników innowacji:

- dostarczenie modelu pracy asystenta usamodzielnienia wraz z narzędziami do jego realizacji
- profesjonalizacja działań,
- zwiększenie skuteczności działań,
- rozwój zawodowy.

Składowe elementy innowacji:

- opis modelu usamodzielnienia wraz z narzędziami (załącznik do wstępnej wersji produktu finalnego)
- program szkolenia asystentów usamodzielnienia wraz z konspektami warsztatów (jw.).

Wdrażanie produktu finalnego do powszechnej praktyki nie wymaga zmian prawnych. Wymaga przygotowania użytkowników, zaangażowania samorządów lokalnych, przeznaczenia niewielkich środków na pracę asystenta usamodzielnienia i inne formy wsparcia wychowanków oraz na szkolenia dla asystentów. Rocznie usamodzielnia się około 6 800 wychowanków opieki zastępczej, czyli średnio około 10-25 wychowanków w powiecie. Koszty wynagrodzeń asystentów usamodzielnienia w budżecie „małego” powiatu wynosiłyby około 120 tys. zł., a koszty działań towarzyszących około 30 tys. zł. (łącznie 150 tys. zł. rocznie).

Miesięczny koszt programu usamodzielnienia dla jednego wychowanka wynosi 1 250 zł., jeżeli program trwa 2-3 lata wydatki na jednego wychowanka wyniosą od 30 000 do 45 000. Zakładając skuteczność modelu usamodzielnienia warto zestawić te koszty ze społecznymi skutkami wykluczenia oraz kosztami zasiłków pobieranych przez wiele lat czy miesięcznymi kosztami pobytu w zakładzie karnym, które średnio wynoszą 2 300 zł miesięcznie, czy w DPS-ie około 2 600 zł., schroniskach dla bezdomnych itp.

IV. Plan działań w procesie testowania produktu finalnego

Testowane będą dwa produkty; model usamodzielnienia i program szkolenia.

1. Opis grupy Użytkowników i Odbiorców na etapie testowania

Rekrutacja odbiorców modelu usamodzielnienia.

Nabór młodzieży do grupy testowej programu, zostanie przeprowadzony w oparciu o kontakty z lokalnymi PCPR, placówkami opiekuńczo-wychowawczymi, stowarzyszeniami rodzicielstwa zastępczego. Kierownik merytoryczny projektu przeprowadzi wstępne spotkania z zainteresowanymi wychowankami. W pierwszej kolejności skontaktuje się z uczestnikami warsztatów diagnostycznych. Przewidujemy aktywny udział i wsparcie Partnera nr 1 w rekrutacji młodzieży – zaproszenie na spotkanie, udostępnienie sal, pomoc w uzyskaniu współpracy kierownictwa placówek i opiekunów zastępczych.

Przewidywana liczba odbiorców na etapie testowania: **24 osoby (12K, 12M)**, 12 osób z RZ i 12 osób z placówek opiekuńczo –wychowawczych.

Rekrutacja użytkowników testujących model usamodzielnienia

Oferta udziału dla grupy użytkowników w testowaniu modelu usamodzielnienia zostanie skierowana do instytucji pomocy społecznej, placówek i ośrodków resocjalizacyjnych, szkół, zespołów pracy kuratorskiej, świetlic środowiskowych i organizacji pozarządowych prowadzących programy na rzecz dzieci, młodzieży i rodzin zagrożonych wykluczeniem. Warunkiem udziału w testowaniu produktu jest zaświadczenie o przebyciu co najmniej 250 godz. szkolenia warsztatowego obejmującego umiejętności komunikacji, interpersonalne, nawiązywania kontaktu i zawierania kontraktu, budowania diagnozy problemowej i programu pomocy. Osoby zainteresowane udziałem w testowaniu, zostaną zaproszone na spotkanie informacyjne

Ponieważ jednym z założeń modelu jest praca zespołowa, zostaną wybrane osoby, których miejsce zamieszkania daje szansę na utworzenie zespołu asystentów. W pierwszej kolejności będą brane pod uwagę powiaty, które wyraziły zainteresowanie współpracą na etapie pogłębiania diagnozy (m.in. wyszkowski, piaseczyński, wołomiński, płocki) oraz powiat Partnera nr 1 – otwocki. Przewidywana liczba użytkowników testujących – ok. **12 osób**. Z użytkownikami podpiszemy umowy określające obopólne zadania i zobowiązania. Dla użytkowników testujących przeprowadzony zostanie warsztat, który dotyczy będzie omówienia modelu usamodzielnienia, narzędzi w nim stosowanych, procedur pracy zespołowej, sposobu monitorowania procesu testowania.

Rekrutacja użytkowników testujących program szkolenia.

Nabór do grupy testującej program szkolenia asystentów usamodzielnienia przeprowadzimy na terenie całego województwa mazowieckiego. Oferta udziału w testowaniu programu szkolenia zostanie rozesłana do organizacji i instytucji pomocy społecznej. Dla osób wstępnie zainteresowanych szkoleniem, zostanie zorganizowane spotkanie informacyjne. Zakładamy, że w testowaniu programu szkolenia może wziąć udział tylko jedna osoba z danej instytucji. Umożliwi to uzyskanie informacji zwrotnych od osób z większej liczby środowisk i zespołów zawodowych. Warunkiem przyjęcia na szkolenie jest gotowość do prowadzenia procesu usamodzielnienia dorastającego wychowanka. O przyjęciu decydować będzie kolejność zgłoszeń. Aby zagwarantować udział 12 osób do końca szkolenia, przewidujemy przyjęcie na pierwszy warsztat większej liczby osób (ok. 20%). Przewidywana liczba użytkowników uczestniczących w szkoleniu – **12 osób**.

2. Opis przebiegu testowania

Harmonogram etapu testowania z uwzględnieniem planowanej zmiany w harmonogramie projektu. W harmonogramie we wniosku o dofinansowanie ewaluacja zewnętrzna została zaplanowana w drugim półroczu etapu testowania. W wyniku uszczegółowienia założeń ewaluacji zewnętrznej zaplanowane zostały pomiary na początku i na końcu etapu testowania i w związku z tym planujemy rozpoczęcie ewaluacji we wrześniu 2012 roku.

Testowanie produktu finalnego będzie przebiegać w okresie od 1 sierpnia 2012 r. do 31 lipca 2013 r. i obejmować będzie etapy:		
Lp	Działanie	Termin realizacji
	Rekrutacja użytkowników i odbiorców testujących	08.2012
	Warsztat przygotowujący do stosowania metody	08.2012
	Prowadzenie asysty usamodzielnienia	08.2012-07.2013
	Superwizja zespołu asystentów	09.2012-07.2013
	Zajęcia grupowe dla odbiorców testujących	09.2012-06.2013
	Zindywidualizowane kursy dla odbiorców testujących	10.2012-06.2013

	Wyjazdowe treningi społeczno-zadaniowe (obozy)	01.2013 i 07.2013
	Wolontariat dla odbiorców testujących	09.2012-06.2013
	Cykl spotkań „Moja pierwsza praca”	09.2012-06.2013
	Opracowanie i testowanie portalu społecznościowo-informacyjnego	09.2012-06.2013
	Program rozwijania kompetencji zawodowych odbiorców testujących (kursy, staże, warsztaty)	09.2012-06.2013
	Szkolenie dla użytkowników testujących	09.2012-06.2013
	Ewaluacja wewnętrzna	09.2012-06.2013
	Ewaluacja zewnętrzna	09.2012-07.2013
	Opracowanie produktu finalnego wraz z dokumentacją	01.2013-07.2013

3. Charakterystyka materiałów jakie, otrzymają uczestnicy.

Materiały dla Odbiorców:

- informacja, w formie ankiety, dotycząca możliwości i rodzajów wsparcia,
- dostęp do strony internetowej (platformy wymiany informacji, miejsca zgłaszania uwag),
- materiały edukacyjne związane z poszczególnymi kursami (komputerowe, językowe itp.)

Materiały dla Użytkowników:

- opis modelu usamodzielnienia wraz z załącznikami,
- dostęp do strony internetowej (forum internetowego),
- raporty z badań przeprowadzonych w ramach projektu,
- materiał dotyczący ustawowych obowiązków samorządu wobec usamodzielnianych wychowanków,

4. Zakres monitoringu procesu testowania:

- a. Monitorowanie postępu prac- weryfikowanie zgodności z harmonogramem założonym w strategii wdrażania i wniosku. Osoby odpowiedzialne: Grupa Sterująca.
- b. Monitorowanie poziomu osiągania wskaźników, celów i rezultatów określonych w zapisach strategii wdrażania i wniosku. Osoba odpowiedzialna - koordynator projektu.
- c. Monitorowanie przebiegu testowania modelu usamodzielnienia:

Partner nr 1.

- program aktywizacji społecznej – wolontariat, portal społecznościowy.
- warsztaty Moja pierwsza praca.

Liczba osób podejmujących wolontariat i biorących udział w warsztatach, przygotowanie i monitorowanie działania portalu społecznościowego. Informacje zwrotne. Osoba odpowiedzialna: dyrektor PCPR w Otwocku.

Partner nr 2

- program rozwijania kompetencji zawodowych:
 - staże zawodowe,
 - warsztat „Młody obywatel”,
 - warsztat „Aktywne poszukiwanie pracy”,
 - kursy komputerowe,
 - nauka języka,

Liczba uczestników i analiza przebiegu poszczególnych działań. Listy uczestników, świadectwa ukończenia kursów, ankiety przeprowadzone po warsztatach. Osoba odpowiedzialna: koordynator Partnera nr 2.

Wnioskodawca

I. Testowanie elementów modelu usamodzielnienia;

- pomoc asystenta usamodzielnienia
Spotkania superwizyjno-konsultacyjne (20 godz./mies.), służyć będą konsultowaniu i omawianiu:
 - kolejnych etapów procesu usamodzielnienia,
 - trudności wychowawczych w pracy z podopiecznymi,
 - problemów dotyczących współpracy w lokalnych zespołach,

Monitorowanie realizacji procesu polegać będzie na: analizie zawieranych kontraktów, diagnoz problemowych, programów usamodzielnienia.

- aktywizacja społeczna – obozy, grupy wsparcia
- program rozwijania kompetencji zawodowych – kursy indywidualnie wybierane przez wychowanków;

Liczba uczestników i analiza przebiegu poszczególnych działań. Osoba odpowiedzialna: kierownik merytoryczny

Raz na kwartał zewnętrzny ewaluator będzie przeprowadzał wywiady z wybranymi użytkownikami (ewaluacja towarzysząca).

II. Monitorowanie testowania programu szkolenia:

- badania ankietowe przeprowadzane po każdym treningu i warsztacie,
- informacje zwrotne od uczestników po każdym treningu i warsztacie,
- liczba diagnoz problemowych i programów usamodzielnienia dla wychowanków przygotowanych przez uczestników grupy szkoleniowej (informacja o wdrażaniu w swoim miejscu pracy procedur poznanych podczas szkolenia),
- wywiady przeprowadzane przez zewnętrznego ewaluatora raz na kwartał z wybranymi uczestnikami szkolenia.

III. Monitorowanie przebiegu współpracy ponadnarodowej. Częstotliwość kontaktów i konsultacji z partnerem ponadnarodowym. Osoba odpowiedzialna: koordynator

d. Monitorowanie procesu usamodzielnienia wobec grupy odbiorców polegać będzie na:

- uruchomieniu forum internetowego dla uczestników projektu, gdzie każdy uczestnik może anonimowo zgłaszać swoje uwagi i komentarze,
- comiesięcznych trzygodzinnych dyżurach kierownika merytorycznego lub koordynatora w biurze projektu, na które może przyjść każdy uczestnik projektu,
- spotkaniach kierownika merytorycznego z młodzieżą, które będą się odbywać przy okazji zajęć grupowych: warsztatów psychologicznych, grup wsparcia, obozów (co najmniej raz na kwartał) i służyć będą uzyskaniu bezpośrednich informacji zwrotnych od odbiorców
- wywiadach przeprowadzonych przez zewnętrznego ewaluatora raz na kwartał z odbiorcami

e. Grupa Sterująca (przedstawiciele każdego z partnerów krajowych) spotyka się raz na kwartał w celu omówienia i podsumowania przebiegu projektu. W czasie zebrania grupy analizowane są wszystkie uwagi od uczestników, realizatorów, ewaluatora i na bieżąco wprowadzane są zmiany. Każdy produkt wypracowany w ramach projektu przez partnerów krajowych konsultowany jest z przedstawicielami partnera ponadnarodowego.

V. Sposób sprawdzenia czy innowacja działa

1. Efekty zastosowania innowacji uzasadniająca jej stosowanie na szerszą skalę.

Zasadniczą cechą innowacji powinna być jej skuteczność, możliwość wdrożenia na szerszą skalę oraz długofalowa efektywność. Model usamodzielnienia zakłada zaistnienie długofalowych efektów odroczonej (większa liczba osób samodzielnych i pracujących kontra mniejsza liczba absolwentów opieki zastępczej korzystających z pomocy społecznej lub przebywających w zakładach karnych, DPS-ach, schroniskach dla bezdomnych). Model zakłada wprowadzenie asystenta usamodzielnienia jako standardu pomocy dla wszystkich wychowanków opuszczających opiekę zastępczą.

Minimalne wskaźniki działania modelu:

- A. U 50% grupy odbiorców nastąpią zmiany w zakresie:
- samoświadomości (potrzeby, problemy, perspektywy życiowe),
 - dyspozycji emocjonalnych (umiejętność tolerowania napięcia, niepowodzeń, poczucie własnej wartości),
 - gotowości do podejmowania wyzwań (wiara w siebie, poczucie sprawczości),
 - realistycznej oceny własnych deficytów i kompetencji,
 - umiejętności społecznych (zaufanie do innych, umiejętność rozwiązywania konfliktów, budowania relacji),
 - umiejętności zadaniowych (załatwianie własnych spraw, zarabianie pieniędzy),
 - wiedzy i umiejętności kluczowych (znajomość programów użytkowych, języki obce, wiedza o świecie).
- B. U 60% grupy uczestników szkoleń (użytkowników) nastąpi zmiana w zakresie:
- świadomości swoich potencjałów i ograniczeń,
 - stosunku do podopiecznych (partnerstwo, podmiotowe traktowanie podopiecznych),
 - umiejętności budowania diagnozy i programu usamodzielnienia,
 - umiejętności planowania i analizy efektów swojej pracy,
 - umiejętności pracy zespołowej i współpracy z partnerami zawodowymi.

W projekcie zakładamy intensywną roczną pracę z wychowankiem, natomiast w opisie modelu postulujemy minimalny wymiar pracy 2-3 lata z możliwością korzystania z pomocy przez 2 lata po opuszczeniu opieki. Zakładamy, że rok jest wystarczającym czasem by sprawdzić czy innowacja działa. Uzyskanie trwałych, długofalowych efektów wymaga wsparcia przez dłuższy okres czasu.

2. Sposób dokonania oceny wyników testowania oraz przeprowadzenie ewaluacji zewnętrznej produktu finalnego.

Weryfikacja skuteczności testowanych produktów finalnych prowadzona będzie poprzez rozbudowane działania monitoringowe procesu testowania oraz ewaluację zewnętrzną.

Ewaluacja oraz monitoring będą źródłem informacji dla bieżącej oceny skuteczności produktów oraz będą służyły wprowadzaniu modyfikacji produktów.

Ewaluatorem zewnętrznym zostanie, wyłoniony z zachowaniem zasady konkurencyjności, podmiot posiadający:

- doświadczenie w prowadzeniu badań efektywności NGO,
- doświadczenie w ewaluowaniu projektów o tematyce społecznej

Ewaluator zewnętrzny zostanie wyłoniony we wstępnej fazie projektu ze względu na konieczność dokonania pomiaru „przed i po” oraz prowadzenia ewaluacji towarzyszącej. Badaniem zostaną objęci wychowankowie oraz uczestnicy szkolenia przygotowującego asystentów usamodzielnienia. W obydwu przypadkach zostanie dokonany „pomiar” uczestników na początku, w trakcie oraz na końcu procesu.

Przedmiotem pomiaru, którego szczegółowe narzędzia będą uzgadniane z wykonawcą będą: kompetencje / postawy uczestników (ich zmiana) - szczególnie te, które wprost lub pośrednio mogą świadczyć o zwiększeniu szans na skuteczne usamodzielnienie się młodzieży. Odbiorcy programu będą też mogli dokonać subiektywnej oceny jakości i użyteczności działań jakim będą poddawani - tj. pomoc asystenta, doświadczenia związane z pracą, pomoc w nauce, trening społeczny, udział w praktykach etc. W szczególności przedmiotem badania w środowisku młodzieży będą zmiany dotyczące kwestii takich jak: poczucie własnej wartości, poczucie sprawstwa, umiejętność realistycznego rozpoznawania własnych deficytów oraz kompetencji, zaufania do otoczenia, gotowość do podejmowania ryzyka, wiedza i umiejętności kluczowe a także zakres i charakter zainteresowań, umiejętności zadaniowe, sprawność fizyczna i stan zdrowia.

Powyższe kwestie rozpoznawane będą w oparciu o różnorodne źródła (w szczególności indywidualne pogłębione wywiady z młodzieżą, obiektywne fakty / zachowania pośrednio wskazujące na posiadanie danych cech, a także rozmowy z wychowawcami i opiekunami zastępczymi na temat ich podopiecznych).

Analogiczne badania prowadzone będą wśród 12 osób szkolonych do funkcji asystentów usamodzielnienia. Oni także będą oceniani zarówno pod względem postępów w obszarze kompetencji w szczególności takich jak dyspozycje emocjonalne do kontaktu z wychowankami, sprawne diagnozowanie sytuacji i dynamicznego reagowanie na nią, praca w zespole i umiejętność refleksyjnego uczenia się na własnych błędach - wszystkie one są niezwykle ważne z punktu widzenia dobrego wykonywania zadań asystenta usamodzielnienia. Powyższe aspekty będą przedmiotem oceny zarówno ze strony samych uczestników szkolenia (wywiady), jak i ich osób prowadzących treningi i warsztaty. Dodatkowo zbadana zostanie subiektywna ocena jakości szkoleń ze strony jej uczestników, a także ich zamierzenia dotyczące wykorzystania nabytych kompetencji ważne z punktu widzenia trwałości rezultatów projektu.

Etapy badania ewaluacyjnego:

- Wyłonienie wykonawcy i uzgodnienie szczegółowych warunków zlecenia
- Uzgodnienie z wykonawcą szczegółowych narzędzi pomiaru.
- Przeprowadzenie pomiaru na początku procesu (gromadzenie wiedzy o uczestnikach obydwu grup)
- Sekwencja wywiadów (np. raz na kwartał) z wybranymi uczestnikami programu (z obydwu grup) - tzw. "ewaluacją towarzyszącą".
- Uczestnictwo w charakterze obserwatora w kluczowych zdarzeniach w czasie projektu.
- Badania końcowe prowadzone pod koniec procesu (ewaluacja finalna) prowadzone analogicznie do pomiaru wyjściowego.
- Analiza dostępnych danych na temat skuteczności analogicznych procesów (interwencji porównywalnych do tych, jakie prowadzone są w ramach projektu) w celu dokonania analizy porównawczej oraz przygotowanie i prezentacja ostatecznej wersji raportu.

Ewaluacja zewnętrzna produktów będzie prowadzona w odniesieniu do powyższych kryteriów:

- **skuteczności**, czyli oceny wpływu zastosowania produktów na niwelowanie problemów oraz identyfikację bezpośrednich korzyści dla grupy docelowej,
- **efektywności**, ocena osiągniętych efektów w odniesieniu do poniesionych kosztów,
- **trafności**, czyli oceny, w jakim stopniu przyjęte cele i metody ich wprowadzania odpowiadają problemom i potrzebom odbiorców i użytkowników.
- **trwałości**, czyli oceny na ile pozytywne efekty projektu mogą być realizowane na szerszą skalę po zakończeniu projektu.

Ewaluacja wewnętrzna dotyczyć będzie:

- bieżącego monitorowania osiągania zaplanowanych celów projektu (na spotkaniach Grupy Sterującej raz na kwartał),
- efektów pracy zespołu asystentów usamodzielnienia (cotygodniowe zebrania małych zespołów, comiesięczne superwizji, podsumowanie efektów raz na kwartał – omówienie diagnozy i programu usamodzielnienia każdego z odbiorców testujących)
- oceny korzyści z udziału w programie odbiorców testujących (badania ankietowe raz na kwartał)
- sposobu prowadzenia i efektów szkolenia (badania ankietowe po każdym treningu i warsztacie)

Miara sukcesu etapu testowania:

- 50% odbiorców testujących uzna, że zdecydowanie skorzystali w wyniku udziału w programie, kolejne 20% , że w znacznym stopniu,
- 60% użytkowników testujących model usamodzielnienia uzna model za skuteczną metodę pomocy,
- 60% użytkowników testujących program szkolenia zwiększy swoje kompetencje zawodowe
- 50% użytkowników testujących program szkolenia zadeklaruje gotowość wdrażania modelu w swoim środowisku lokalnym

Osiągnięcie planowanych efektów testowania wobec tej grup odbiorców i użytkowników będzie oznaczało, że innowacja działa i może być rekomendowana do stosowania wobec wszystkich usamodzielnianych wychowanków opieki zastępczej.

Wnioski z ewaluacji zewnętrznej będą na bieżąco uwzględniane na etapie testowania wykorzystane w opracowaniu wersji ostatecznej produktu finalnego.

VI. Strategia upowszechniania

1. Cel działań upowszechniających.

Celem działań upowszechniających jest szerokie poinformowanie o modelu usamodzielnienia wychowanków opieki zastępczej i narzędziach do jego stosowania oraz możliwościach jego wdrażania.

Celem działań upowszechniających jest też informowanie o formach i metodach przygotowania asystentów usamodzielnienia do wprowadzania tego modelu.

Cele szczególne:

- zwiększenie świadomości potencjalnych użytkowników w zakresie potrzeb i problemów młodzieży wychowującej się w opiece zastępczej oraz efektywnych formach pomocy w przygotowaniu jej do samodzielnego życia,
- zwiększenie świadomości decydentów w zakresie istniejących możliwości wdrażania proponowanego modelu usamodzielnienia, korzyści z tego płynących oraz kosztów braku wprowadzenia innowacji (utrzymujące się wysokie koszty różnego rodzaju świadczeń dla osób, które nie poradziły sobie w dorosłym życiu)
- pozyskanie przychylności decydentów dla wdrażania modelu
- zwrócenie uwagi na konieczność planowania i ewaluowania działań podejmowanych wobec usamodzielnianych wychowanków opieki zastępczej (obecnie brak jest takich analiz)
- promowanie „dobrych praktyk” i przeniesienie doświadczeń wypracowanych w ramach projektu na poziom regionalny i krajowy
- zwrócenie uwagi ogółu społeczeństwa na problem przygotowania młodych ludzi do samodzielnego życia
- popularyzacja wypracowanego modelu usamodzielnienia wśród samych zainteresowanych – dorastających wychowanków opieki zastępczej, ponieważ obecnie często nie znają oni przysługujących im praw i nie zdają sobie sprawy z możliwości wpływu na kształt swojego procesu usamodzielnienia
- informowanie o samym projekcie i źródle jego finansowania

Zgodnie z pkt 1.1.8 dokumentacji konkursowej działania upowszechniające skoncentrowane będą na Mazowszu z możliwością upowszechniania na poziomie krajowym, ponieważ opracowany model jest uniwersalny i możliwy do zastosowania niezależnie od uwarunkowań regionalnych. Szerokie upowszechnienie modelu pomoże włączać go do głównego nurtu polityki.

2. Grupy docelowe działań upowszechniających

Działania upowszechniające skierowane będą do:

- **potencjalnych użytkowników** - m. in.; pracowników Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie, Ośrodków Pomocy Społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych, sądów, organizacji pozarządowych, opiekunów zastępczych a także wychowawców, pedagogów i psychologów zatrudnionych w placówkach edukacyjnych (ok. 4 000 osób). Jest to grupa praktyków, którzy po zapoznaniu się z zasadami prowadzenia procesu usamodzielnienia i po przeszkoleniu będą mogli zostać asystentami usamodzielnienia i wdrażać model w praktyce wobec swoich dorastających podopiecznych.
- **przedstawiciele samorządów** – władze gminne i powiatowe, przedstawiciele komisji rozwiązywania problemów społecznych, dyrektorzy i kierownicy organizacji i instytucji realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej oraz opieki nad dzieckiem i rodziną (ok. 500 osób).
- **administracji publicznej** – przedstawiciele Sejmu i Senatu, Kancelarii Prezydenta i premiera RP, ministerstw: Pracy i Polityki Społecznej, Sprawiedliwości, Edukacji; urzędów wojewódzkich (ok. 50 osób)
- **środowisk naukowych** – pracowników naukowych, wykładowców akademickich a także studentów kierunków społecznych (ok. 100 osób)
- **mediów** – przedstawiciele zarówno profesjonalnych jak i lokalnych i ogólnopolskich trafiających do ogółu społeczeństwa (ok. 15 osób)
- **odbiorców** – młodzieży w wieku 14-18 lat wychowującej się w różnych formach opieki zastępczej

Informacja o produkcie zostanie przekazana do wszystkich grup mających wpływ na wdrożenie modelu usamodzielnienia w codzienną praktykę. W projekcie przykładamy dużą wagę do działań informacyjnych i upowszechniających ponieważ powodzenie procesu usamodzielniania młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym zależy od wielu osób i instytucji (rodzina, opiekunowie, wychowawcy, nauczyciele, służby społeczne). Wielu dorosłych nie docenia problemu i nie wspiera młodych ludzi w dochodzeniu do samodzielności. Szczególnie wobec wychowanków opieki zastępczej podejmowane są działania blokujące samodzielność (ograniczanie wyjazdów, możliwości samoobsługi, kontaktów z rodziną i rówieśnikami), które skutkują biernością i niezaradnością życiową.

3. Plan działań upowszechniających.

Działania upowszechniające realizowane będą przez cały okres realizacji projektu m. in. poprzez stronę www zawierającą informacje o projekcie i wyniki badań oraz publikacje w prasie.

W ramach Zadania 2 – testowanie i wdrożenie produktu:

1. Zamieszczenie raportów z badań przeprowadzonych w pierwszym etapie projektu na stronie www.
2. Bieżąca aktualizacja strony www.
3. Upowszechnianie modelu przez użytkowników testujących - asystentów usamodzielnienia (12 osób) – poprzez kontakty z przedstawicielami instytucji (szkoła, sąd, PCPR, OPS, lokalne NGO) znajdujących się w otoczeniu społecznym usamodzielnianych wychowanków
4. Upowszechnianie modelu przez użytkowników testujących – uczestników szkolenia testującego (12 osób) – poprzez realizację w swoich środowiskach lokalnych procesów usamodzielnienia zgodnie z proponowanym modelem
5. 2 artykuły w prasie lokalnej (Partner nr 1)
6. Oznakowanie wszystkich dokumentów (zarówno Lider jak i Partnerzy)

W ramach Zadania 3 – upowszechnianie produktu finalnego:

1. Intensywne, 260 godzinne szkolenia w zakresie stosowania kompleksowego modelu usamodzielnienia dla ok. 100 potencjalnych użytkowników przygotowujących się do pełnienia funkcji asystenta usamodzielnienia,
2. 16 regionalnych konferencji upowszechniających model usamodzielnienia dla ok. 1 600 osób. Na konferencje zostaną zaproszeni przedstawiciele wszystkich grup docelowych działań upowszechniających (wymienionych powyżej). W wybranych konferencjach przewidujemy prezentacje i wystąpienia przedstawicieli partnerów krajowych i partnera międzynarodowego.
3. Zamieszczenie materiałów konferencyjnych na stronie www
4. Publikacja i dystrybucja 5 000 sztuk opisu modelu usamodzielnienia oraz umieszczenie go na stronie www.
5. Upowszechnianie projektu i produktu w mediach oraz w instytucjach administracji samorządowej i państwowej przez rzecznika prasowego projektu.
6. Przekazanie rekomendacji z badań przeprowadzonych w ramach projektu oraz z ewaluacji programu do instytucji administracji samorządowej i państwowej

Większość tych działań łączy funkcje upowszechniania i włączania do głównego nurtu polityki.

VII. Strategia włączania do głównego nurtu polityki

1. Cel działań włączających.

Celem działań włączających jest:

- zwiększenie gotowości do wdrażania modelu przez instytucje i organizacje pozarządowe działające na rzecz młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym.
- wprowadzenie do głównego nurtu polityki funkcji asystenta usamodzielnienia jako specjalizacji asystenta rodzinnego.

2. Grupy docelowe.

Działania włączające skierowane będą do:

1. potencjalnych użytkowników - m. in.; pracowników Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie, Ośrodków Pomocy Społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych, sądów, organizacji pozarządowych, opiekunów zastępczych a także wychowawców, pedagogów i psychologów zatrudnionych w placówkach edukacyjnych (ok. 4 000 osób). Jest to grupa praktyków, którzy po zapoznaniu się z zasadami prowadzenia procesu usamodzielnienia i po przeszkoleniu będą mogli zostać asystentami usamodzielnienia i wdrażać model w praktyce wobec swoich dorastających podopiecznych.
2. przedstawiciele samorządów publiczne wszystkich szczebli – przedstawiciele Sejmu i Senatu, Kancelarii Prezydenta i premiera RP, ministerstw: Pracy i Polityki Społecznej, Sprawiedliwości, Edukacji; urzędów wojewódzkich (ok. 50 osób), władz gminnych i powiatowych, przedstawiciele komisji rozwiązywania problemów społecznych, dyrektorów i kierowników organizacji i instytucji realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej oraz opieki nad dzieckiem i rodziną (ok. 500 osób).

3. Plan działań etapu włączania.

W ramach działań włączających do głównego nurtu polityki realizowane będzie:

1. Przekazywanie wypracowanych innowacyjnych rozwiązań wraz z narzędziami do ich wdrażania osobom i instytucjom zajmującym się problemami dzieci i młodzieży przebywających w opiece zastępczej (mainstreaming horyzontalny)
2. Angażowanie i przekonanie decydentów do uwzględniania kwestii usamodzielnienia zgodnie z proponowanym modelem w bilansach potrzeb w zakresie pomocy społecznej i strategiach rozwiązywania problemów społecznych na wszystkich szczeblach administracji publicznej (mainstreaming wertykalny).

Działania włączające w główny nurt polityki są tożsame z działaniami upowszechniającymi. Będą realizowane w ramach prowadzonych szkoleń, konferencji, poprzez dostarczenie narzędzia w postaci opisu modelu usamodzielnienia oraz bezpośrednich kontaktów realizatorów projektu z przedstawicielami wyżej wymienionych grup odbiorców.

Zespół TPP wykorzysta doświadczenie we włączaniu wypracowanego produktu innowacyjnego do głównego nurtu polityki nabyte podczas realizacji projektu PIW EQUAL „Druga Szansa”. Produkt – „model działania asystenta rodzinnego” (rezultat A0283), został wykorzystany przy tworzeniu Ustawy o wsparciu rodziny i systemie pieczy zastępczej nad dzieckiem.

Sukcesem działań włączających będzie funkcji asystenta usamodzielnienia jako specjalizacji asystenta rodziny.

VIII. Kamienie milowe II etapu projektu

1.	VIII.2012	rekrutacja użytkowników i odbiorców testujących
2.	VIII.2012-VII.2013	testowanie modelu usamodzielnienia
3.	IX.2012-VI.2013	testowanie programu szkolenia
4.	IX.2012-VI.2013	ewaluacja wewnętrzna przebiegu i efektów testowania
5.	IX.2012-VII.2013	ewaluacja zewnętrzna projektu
6.	I-VII.2013	wypracowanie ostatecznej wersji produktów

IX. Analiza ryzyka

Analiza ryzyka i monitorowanie zagrożeń są zadaniem Grupy Sterującej.

Potencjalne ryzyko	Prawdopodobieństwo wystąpienia	Wpływ na realizację projektu	Zidentyfikowanie najważniejszych zagrożeń	Zarządzanie ryzykiem / sposób ograniczenia ryzyka
ISTOTNE				
Małe zainteresowanie udziałem w projekcie w charakterze odbiorcy testującego	2	2	4	<p>Zapobieganie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - szeroki system rekrutacji, - trafny dobór użytkowników testujących - asystentów (osoby życzliwe, zaangażowane, przeszkolone, z doświadczeniem w pracy w środowiskach zmarginalizowanych) - na wstępnym etapie przyjęcie do programu większej liczby wychowanków i uwzględnienie % „wypadnięć” z projektu - dostosowanie oferty wsparcia do zidentyfikowanych potrzeb i problemów wychowanków opieki zastępczej <p>Minimalizowanie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - partnerskie traktowanie, szacunek, respektowanie autonomii i decyzji wychowanków - wspieranie w realizacji konstruktywnych dążeń określonych przez wychowanków - praca z rodzinami i otoczeniem społecznym wychowanków
Niska efektywność działań włączających	2	2	4	<p>Zapobieganie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kompatybilność wypracowanego modelu z istniejącym stanem prawnym <p>Minimalizowane:</p> <ul style="list-style-type: none"> - realizacja działań włączających wobec decydentów i realizatorów zadań z zakresu pomocy społecznej wszystkich szczebli
Małe zainteresowanie potencjalnych użytkowników wdrażaniem produktu ze względu na konieczność dużego zaangażowania i brak działających struktur organizacyjnych i finansowych	2	2	4	<p>Zapobieganie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upowszechnianie informacji o istniejących możliwościach formalno-prawnych wdrażania produktu łącznie z instrumentami jego finansowania - upowszechnianie informacji o efektywności modelu usamodzielniania - realizacja intensywnych szkoleń z zakresu stosowania produktu w etapie upowszechniania i kontynuowanie ich po zakończeniu projektu <p>Minimalizowanie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zapewnienie możliwości konsultacji indywidualnych dla osób/instytucji zainteresowanych wdrażaniem modelu <p>Uwzględnienie w programie szkolenia warunków wdrażania modelu</p>
SREDNIE				
Małe zainteresowanie udziałem w projekcie w charakterze asystenta usamodzielniania (użytkownik testujący) ze względu na konieczność dużego zaangażowania w testowanie (superwizja, zebrania zespołów) (łącznie ok. 70 h/mies.)	1	3	3	<p>Zapobieganie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opracowany system rekrutacji i zindywidualizowany dobór użytkowników testujących - przeprowadzenie spotkania informacyjnego z większą liczbą osób zainteresowanych, - przeprowadzenie warsztatu przygotowującego do testowania metody - zawarcie umów cywilnoprawnych i wynagrodzenie za bezpośrednią pracę (w wymiarze ok. 40 h/mies.)

				<p>Minimalizowanie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - comiesięczna superwizja dająca możliwość rozwoju zawodowego i zdobycia doświadczenia oraz nowych umiejętności - praca zespołowa - praca w oparciu o procedury przygotowania i analizy poszczególnych zadań i całego procesu - indywidualne konsultacje z kierownikiem merytorycznym - bieżąca ewaluacja i monitoring
Niedostosowanie oferty wsparcia do potrzeb grupy odbiorców	1	3	3	<p>Zapobieganie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dogłębne badanie problemów i potrzeb grupy odbiorców w I Etapie realizacji projektu - udział wychowanków opieki zastępczej w warsztatach diagnostycznych i grupach fokusowych - szeroka oferta form wsparcia i możliwość ich wyboru zgodnie z potrzebami i preferencjami odbiorców <p>Minimalizowanie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - możliwość wnoszenia przez odbiorców testujących uwag i sugestii - superwizja pracy użytkowników testujących - ewaluacja efektywności programu
NISKIE				
Trudności w adaptacji rozwiązań brytyjskich wynikające z różnic kulturowych i/lub systemowych	2	1	2	<p>Zapobieganie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analiza porównawcza systemów pieczy zastępczej i uwarunkowań prawnych w Wielkiej Brytanii i w Polsce - identyfikacja kluczowych aspektów dla efektywności adaptacji - adaptacja rozwiązań brytyjskich możliwych do realizacji w warunkach polskich <p>Minimalizowane:</p> <ul style="list-style-type: none"> - udział przedstawiciela Partnera na każdym etapie projektu - system konsultacji
Niedostosowanie oferty szkolenia do potrzeb grupy użytkowników	1	2	2	<p>Zapobieganie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opracowany program szkolenia przedstawiony na wstępie (spotkanie informacyjne) - dogłębne badanie problemów i potrzeb grupy odbiorców w I Etapie realizacji projektu - udział wychowanków opieki zastępczej w warsztatach diagnostycznych - wykorzystanie doświadczeń w szkoleniu asystentów rodzinnych - zaangażowanie doświadczonych trenerów posiadających też doświadczenia bezpośredniej pracy w środowiskach zmarginalizowanych <p>Minimalizowanie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - możliwość wnoszenia przez użytkowników testujących uwag i sugestii - ewaluacja efektywności szkolenia
Niska efektywność działań upowszechniających	1	1	1	<p>Zapobieganie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - szerokie informowanie o planowanych działaniach upowszechniających - zaangażowanie rzeczownika prasowego projektu <p>Minimalizowanie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykorzystanie istniejącej sieci osób i organizacji współpracujących z TPP na terenie całego kraju

Podpisy:

W imieniu Lidera Partnerstwa

W imieniu Partnera Nr 1.....

W imieniu Partnera Nr 2

W imieniu Pełnomocnika Partnera Nr 1.....

Załączniki:

1. Wstępna wersja produktu finalnego wraz z załącznikami
2. Diagnoza dotycząca efektywności procesów usamodzielnienia 30 wychowanków, którzy opuścili placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze – raport z badań.
3. Proces usamodzielnienia a życiowa samodzielność wychowanków domów dziecka i rodzin zastępczych w powiecie otwockim – raport z badań.
4. Podsumowanie warsztatów diagnostycznych.
5. Sprawozdanie ze spotkań grup fokusowych.
6. Prof. dr hab. Anna Kwak – recenzja wstępnej wersji produktów.
7. Mirosław Kaczmarek - Prof. dr hab. Anna Kwak – recenzja wstępnej wersji produktów.
8. Prof. dr hab. Wielisława Warzywoda-Kruszyńska - recenzja wstępnej wersji produktów.